

2018

Tutkielmaopas

Turun yliopisto, suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Toimittaneet Päivi Laine ja Paula Sjöblom

Sisällys

1	Tieteellinen kirjoittaminen.....	2
1.1	Opinnäytetyön aloittaminen	2
1.2	Tieteellisen toiminnan yleiset säännöt	4
1.3	Tieteellisen tekstin laatiminen.....	4
2	Tieteellisen tekstin rakenne	7
2.1	Kansilehti	7
2.2	Sisällysluettelo.....	8
2.3	Johdantoluku.....	8
2.4	Teoriaosa	9
2.5	Analyysiosa	9
2.6	Päätäntö	10
3	Lähteiden käyttö.....	11
3.1	Lähdeviittaustekniikka	11
3.2	Viittaaminen sähköisiin lähteisiin.....	14
3.3	Viittaaminen Isoon suomen kielioppiin	15
3.4	Viittaaminen aineslähteisiin, arkistoihin ja hakuteoksiin	15
3.5	Lähdeluettelon laatiminen	17
4	Havainnollistaminen.....	22
4.1	Taulukot, kuvat ja asetelmat	22
4.2	Litteraatit	25
4.3	Kartat.....	26
5	Tekstin viimeistely	27
5.1	Tieteelliset konventiot.....	27
5.2	Tekstin muotoilu.....	28
6	Kirjallisuutta opinnäytetyön tekemisen avuksi.....	31

1 Tieteellinen kirjoittaminen

Tieteellinen kirjoittaminen on tärkeä osa tieteellistä kommunikointia, sillä tutkimus on oikeastaan olemassa vasta, kun sen tulokset on julkaistu. Tutkijan pitää osata kertoa, mistä tutkimuksessa on kysymys. Se, mitä sanotaan, on tietysti tärkeää, mutta yhtä tärkeää on, miten se sanotaan. Teksti ei voi olla looginen, jos sen esitystapa tai muoto on vaikeasti seurattava. Epäselvästi kirjoitettu teksti kielii kirjoittajan epäselvästä ajattelusta. Kirjoittaminen ja ajattelu kietoutuvat tutkimustyössä aina yhteen, ja tutkimusviestinnän tehtävänä on siirtää asiasisältö lukijalle mahdollisimman ymmärrettävästi ja selkeästi. Tieteellisen tekstin täytyykin sekä antaa tietoa että saada lukija ottamaan tieto vastaan.

Tutkielmaoppaan tarkoitus on esitellä suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen opinnäytetöissä huomioitavia ohjeita ja suosituksia. Tutkielmaoppaaseen on pyritty kokoamaan tietoa tutkimuksen tekemisen eri vaiheista, tutkielman rakentamisesta sekä tutkielmatekstistä ja sen viimeistelystä.

1.1 Opinnäytetyön aloittaminen

Opinnäytetyössä harjoitellaan itsenäisen ja laajan projektin hallintaa. Projekti alkaa tutkimuksen aikataulutamisesta ja suunnittelusta. Ensin valitaan aihe, pohditaan rajausta ja aineistoa ja kirjoitetaan **tutkimussuunnitelma** (ks. tutkimussuunnitelman [ohje](#)). Tutkimussuunnitelma kannattaa kirjoittaa itselle ja ohjaajalle yhteiseksi sopimukseksi siitä, mitä on tarkoitus selvittää ja miten. Tutkimussuunnitelmavaiheessa voi aloittaa myös kirjoittamisen suunnittelun esimerkiksi siten, että kirjoittaa disposition jokaisen luvun alle, mitä luvussa on tarkoitus käsitellä ja millaisia alalukuja siihen tulee. Tutkimussuunnitelmaan pitää selvittää aiheesta tehtyä aiempaa tutkimusta sekä tutkimukselle keskeisiä lähteitä.

Kun tutkimussuunnitelma on muokattu sellaiseksi, että ohjaaja hyväksyy sen, voi projektille suunnitella aikataulun ja työvaiheet. Usein tutkimus alkaa lähteiden lukemisesta ja mahdollisen aineiston keräämisen ja analysoinnin suunnittelusta. Jokainen valitsee itselleen luontevimman tavan pitää kirjaa eri lähteistä ja tehdä niistä muistiinpanoja. Tarkat lähdetiedot kannattaa kuitenkin heti merkitä jonnekin!

Aluksi on hyvä tutustua **lähteisiin** kirjoittamatta vielä tutkielman teoriaosaa, jotta hahmottaa, mil-laista taustoitusta aineiston analyysi tarvitsee. Osa lähdekirjallisuudesta voikin taustoittaa vain tutki-jan omaa tietämystä, ja vain osaa voi hyödyntää tutkimuksen teorialähteiksi. Jotta teoriaosa ei paisuisi liian laajaksi, perusteelliseksi tai fokukseltaan vinoutuneeksi, kannattaa alustavan lähteisiin perehty-misen jälkeen katsoa aineistoa ja aloittaa analyysia. Silloin varmistuu, millaisiksi teorialuvut toden-näköisesti kannattaa rakentaa.

Muistiinpanotekniikoiden lisäksi alkuvaiheessa kannattaa suunnitella, miten toteuttaa **aineiston** ana-lyysin. Analyysi pitää tehdä niin, että siitä saadut tulokset voi hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti ikään kuin uusintaa. Aineistosta pystyy silloin kirjoittamaan objektiivisen analyysin, ja lukija pystyy esimerkkien ja muun havainnollistamisen avulla toteamaan havainnot ja päätelmät luotettaviksi. Ai-neiston analyysin apuna voi käyttää erilaisia ohjelmia, esimerkiksi Exceliä tai Accessia.

Kun lähteisiin tutustuminen ja aineiston analyysi on niin pitkällä, että tutkimusta voi alkaa kirjoittaa tutkielmaksi, kannattaa päivittää tekstin kokonaisrakenteen suunnitelma. Tässä vaiheessa tutkielman **jäsennys** tarkentuu. Jäsennys on käsiteltävien asioiden esittämisjärjestyksen ja -laajuuden suunnitte-lua. Sen perusteella hahmottuu myös sisällysluettelo eriasteisine pää- ja alaotsikkoineen. Jos kirjoit-taja hallitsee aiheensa, kokonaisuudesta rakentuu johdonmukainen.

Kirjoittaminen on prosessi. Tutkimusraportti, jollainen myös opinnäytetyö on, ei tule kertakirjoitta-malla valmiiksi, vaan sitä joutuu muokkaamaan useaan kertaan. Myös harjaantuneet kirjoittajat muokkaavat tekstiään useaan kertaan. Kirjoitustavat ja -tottumukset ovat yksilöllisiä, mutta ensim-mäisen version voi laatia esimerkiksi kirjoittamalla tekstin rungoksi kaiken aineistosta selville saa-mansa ja aiheesta lukemansa. Kirjoittamisen voi aloittaa mistä tahansa, vaikka keskeltä työtä, ja kir-joittaa aivan kuin edelliset luvut olisivat jo valmiita. Olemassa olevaa raakatekstiä voi tämän jälkeen ryhtyä muokkaamaan, mikä tarkoittaa pitkälti eri elementtien poistamista, lisäämistä, vaihtamista ja uudelleen järjestelemistä. Oman tekstin muokkaamisessakin voi edetä aikaa ja vaivaa säästääkseen systemaattisesti siten, että ensin kohdistaa päähuomion asiasisällön ja rakenteen tarkistamiseen, sitten tyyli-, kieli- ja muotoseikkoihin. Rakennetta täsmentäessään kirjoittaja joutuu hallitsemaan yhdellä kertaa laajoja kokonaisuuksia, sillä yhdessä kohdassa tehtävät muutokset aiheuttavat yleensä muu-toksia myös muualle. – Monesti johdanto viimeistellään siksi viimeiseksi.

1.2 Tieteellisen toiminnan yleiset säännöt

Tieteellisen tutkimuksen ihanne on objektiivisuus, ja siksi tutkimuksen tekemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Tutkimuksen tekemisessä on noudatettava **hyvää tieteellistä käytäntöä**. Tämä tarkoittaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tiedonhankintatapojen ja tutkimusmenetelmien on oltava tieteellisesti ja eettisesti kestäviä, ja tutkimuksen kaikkia vaiheita on voitava tarkastella avoimesti. Eettinen tutkija kunnioittaa muiden tutkijoiden työtä ja tuo aiemman tutkimuksen esille tasapuolisesti.

Epärehellisyyttä pitää ehdottomasti välttää. Toisen tekstiä ei saa plagioida, vaan tekstiä tai ajatuksia toiselta lainattaessa lähde pitää aina osoittaa (ks. luku 3). Toisten tutkijoiden osuutta ei saa myöskään vähätellä. Tutkimustuloksia ei saa sepittää tai kaunistella, eikä tuloksia saa perusteettomasti yleistää. Samoin alkuperäisten havaintojen tai aineistojen vääristely tai muokkaaminen on kiellettyä.

Lähteisiin saa ja pitää kuitenkin suhtautua kriittisesti. Julkaistut tutkimukset ovat eriarvoisia sen mukaan, onko tutkimus vertaisarvioitu ennen julkaisemista vai ei. Jos artikkeli on arvioitu ennen julkaisemista, sen esitystapa ja tulokset on arvioitu luotettavammin kuin esimerkiksi tutkijan omilla verkkosivuillaan julkaiseman artikkelin (jos artikkelia ei ole julkaistu muualla). Myös opinnäytetyöt ovat tasoltaan erilaisia. Siksi kannattaa selvittää malleina ja mahdollisina lähteinä käyttämiensä tutkielmien arvosanat.

1.3 Tieteellisen tekstin laatiminen

Hyvä tieteellinen tyyli on selkeää, kohtuullisen tiivistä ja täsmällistä. Havainnollisuus on tieteellisellekin tekstille eduksi. Tieteellisen kirjoituksen laatijan täytyy olla perillä kielen ja tyylin yleisistä normeista, sillä tekstin kieliasun on oltava moitteetonta. Oikeakielisyyden vaatimus ei ole pikkumaisuutta, sillä huolimattomasti muotoiltu lause tai virheellinen ilmaus voi jopa estää sanoman perillemenon tai ainakin vaikeuttaa sen ymmärtämistä. Huono kieli ja virheet saattavat sitä paitsi leimata koko työn heikoksi. – Tieteellisen tekstin ei kuitenkaan tarvitse olla ikävää, persoonatonta tai kuivaa. Mallikas tieteellinen teksti on parhaimmillaan innostavaa, raikasta ja nautittavaa luettavaa.

Tieteellinen teksti on tarkoitettu ulkopuolisen lukijan luettavaksi. Lukijaystävällisyyttä ei tarvitse korostetusti ajatella tutkimustyön aikaista tekstiversiota laatiessaan; silloinhan päähuomion vaatii asiasältö. Lukijan huomioiminen voi kuitenkin auttaa selkiyttämään ajatuksia, ja lopuksi teksti on joka tapauksessa toimitettava lukijaa varten selkeään, johdonmukaiseen ja merkityksiä tehokkaasti välittävään asuun. Muokkausvaiheessa omaa tekstiä on hyödyllistä arvioida ulkopuolisen lukijan silmin

ja muuttaa sitä lukijaan suuntautuneeksi. **Lukijaystävällisessä** tekstissä on lukijalle vihjeitä ja merkkejä, jotka auttavat seuraamaan tekstin etenemistä. Vihjeitä ovat esimerkiksi seuraavaksi käsiteltävien asioiden esittely, asioiden kytkeminen luetteloiksi (*ensiksi, seuraavaksi*), asioiden liittäminen toisiinsa loogisesti tai temporaalisesti (*kuitenkin, samalla*), aiemmin sanotusta muistuttaminen (*kuten luvussa 2 kävi ilmi*).

On hyvä muistaa, ettei lukijalla ei ole kaikkea sitä asiantuntemusta, jonka tutkija työnsä aikana itselleen hankkii. Opinnäytetyön lukijaksi oletetaan kuitenkin alan koulutusta saanut henkilö, minkä vuoksi yleisiä tietoja aiheesta ei ole tarpeen selittää. Esimerkiksi objektin voi olettaa kaikille tutuksi käsitteeksi, jota ei tarvitse selittää. Tarpeellisuus määräytyy aiheen mukaan. Jos aiheena on esimerkiksi objektin kuvaamisen historia, on hyvinkin tarpeellista määritellä, mikä objekti on ja miten tutkijat ovat käsitteen kuvanneet.

Tieteellisyyteen kuuluu keskeisesti, että teksti rakentuu perustellun tiedon varaan. Lukija pitää saada vakuuttuneeksi esitetyn tiedon pätevydestä ja todenmukaisuudesta. **Argumentointi** tarkoittaa väitteiden perustelemista. Tieteellisen argumentoinnin välineitä ovat aiemmat tutkimustulokset, valittu teoreettinen kehys ja tieteessä hyväksytyillä menetelmillä saavutetut tutkimustulokset. Argumentit perustuvat faktoihin, eivät mielipiteisiin, arveluihin tai tunteisiin.

Argumentti sisältää aina kaksi osaa: premissin eli lähtökohdan, perusteen, sekä premissistä johdettavan päätelmän. Onnistuneessa tieteellisessä argumentoinnissa premissit ovat uskottavia ja premissien ja johtopäätösten suhde on looginen. Esimerkiksi gradussa voidaan esittää lähteisiin tukeutuen premissi 1: *Saman virkkeen lauseet erotetaan toisistaan pilkulla*. Toisessa kohdassa esitetään premissi 2: *Lauseita ovat päälauseet ja sivulauseet*. Näistä premissistä voi johtaa suoraan loogisen johtopäätöksen: *Päälauseen ja sivulauseen väliin tulee pilkku*. Jos kirjoittaja kuitenkin jossain kohtaa tekstiään väittää, että pilkutus perustuu luonnollisiin taukoihin, hän olisi tehnyt työssään argumentaatiovirheen.

Argumentoinnin heikkous johtuu usein siitä, että kirjoittaja on valinnut sanontatapansa epämääräisesti. Kirjoittaja saattaa esimerkiksi jättää sanomatta ajatuksellisesti tärkeitä osia: *uusi ja paranneltu menetelmä* on epäselvä, jos tekstissä ei kerrota, millä tavoin ja mistä paranneltu; *Yhdysanoja on enemmän kuin muita sanoja* on epäselvä, ellei kerrota, kuinka isosta joukosta on kyse ja millaisia muiden sanojen määrät ovat. Kirjoittaja voi myös yleistää liikaa: *kokemus osoittaa* (kenen kokemus?), *tiedetään että* (kuka tietää, mistä tieto on peräisin?), *perinteisesti x määritellään* (ketkä määrittelevät?).

Tieteellisessä tekstissä argumentointi on tapana ilmaista mahdollisimman selvästi. Tämä näkyy tietynlaisina kielellisinä ilmauksina, muun muassa metatekstinä, jolla ilmaistaan asioiden väliset suhteet

ja johdatetaan lukija johtopäätösten suuntaan. Argumentoinnin kielellisiä merkkejä ovat myös konjunktiot ja adverbit, jotka ilmaisevat kausaali- eli syysuhteita (*koska, siksi, joten*).

Uskottavaa argumentointia rakentaa myös selkeä **lauserakenne**: pääasia sanotaan pääauseessa, ei lauseenvastikkeessa eikä sivulauseessa. Selkeyttä edistävät myös täydelliset, persoonaverbiset virkkeet. Tekstille on usein eduksi kohtalaisen yksinkertainen mutta vaihteleva lauserakenne ja lyhyehköt virkkeet. Hyvä teksti hengittää. Huomiota kannattaa kiinnittää myös siihen, että sanajärjestys on yksiympärteinen eikä aiheuta väärinkäsityksiä tai useita tulkintamahdollisuuksia. On pidettävä huolta myös tekstin symmetrisyydestä: rinnastettavien asioiden tulee olla samanlaisia.

Selkeä tieteellinen teksti on taloudellista. Siinä vältetään turhaa itsestäänselvyyksien selittämistä. Myös sananvalinnan tulee olla taloudellista ja sanaston mahdollisimman täsmällistä. Puhekieli ja pakinatyyli eivät sovi tieteelliseen tekstiin lainkaan.

Opinnäytetyön kirjoittaminen on olennainen osa sitä kirjoittajaksi harjaantumista, johon akateemisissa opinnoissa pyritään. Tieteellisen tekstin kirjoittaminen on vaativaa. Opinnäytetyötä tehdessä harjoitellaan kirjoittamista ja tieteellisen tyylin hallintaa sekä ison asiakokonaisuuden hahmottamista ja jäsentämistä tekstiksi.

2 Tieteellisen tekstin rakenne

Tutkimuselosteiden perusrakenne on yleensä kolmijakoinen:

- 1) Alkuosa: kansilehti, tiivistelmä, sisällysluettelo (+ lyhenteiden ja merkkien selitykset, taulukoiden ja kuvioden luettelo, esipuhe)
- 2) Runko-osa: ns. IMRD-rakenne eli johdanto (*Introduction*), teoreettinen ja metodinen tausta (*Methods*), analyysi ja tulokset (*Results*) ja pohdinta (*Discussion*) jaettuna päälukuihin ja alalukuihin sekä lähdeluettelo (huom. myös lähdeluettelon sivut numeroidaan!)
- 3) Loppuosa: liitteet, hakemistot (asiahakemisto, henkilöhakemisto jne.)

Alkuosan ja loppuosan ainekset ja muoto ovat aina samat, mutta runko-osan käytännön toteutus vaihtelee tutkimusaiheen, käytettyjen metodien ja tieteenalankin mukaan. Runko-osan perusrakenne on kuitenkin universaali.

2.1 Kansilehti

Kansilehti laaditaan aina täsmälleen tiedekunnan ohjeiden mukaisesti (ks. kansilehden malli oppiaineen gradupohjasta). Se antaa kirjoittajasta ensivaikutelman, minkä vuoksi on tärkeää noudattaa yleistä käytäntöä.

Kansilehden näkyvin osa on koko työn nimi. Hyvä nimi herättää lukijan kiinnostuksen ja kertoo olennaisen tutkimuksen sisällöstä. Tutkimuksen nimi saattaa usein ratkaista sen, tarttuuko lukija ylipääntään kirjoitukseen. Tutkimuksen nimen tulee olla informatiivinen, yksiselitteinen ja riittävän tarkka. Nimi voi olla houkutteleva ja kielellisesti iskevä mutta silti asiallinen. Tietokantojen ja tiedonhaun kannalta käytännöllinen nimi on melko lyhyt.

On suositeltavaa, että tutkimuksen nimi on substantiivi, joka on nominatiivissa. Päänimeä voi tarkentaa alaotsikolla, joka voi olla päänimeä vähän pidempi. Esimerkkejä:

Kongruenssi neljäsluokkalaisten suomi toisena kielenä -oppijoiden kirjoitelmissa

Lauseen objekti vai rakenteen subjekti: infiniittisten rakenteiden subjekti-argumentit Agricolan teosten kielessä

Nesessiivirakenteet tekstin sujuvuuden, tarkkuuden ja kompleksisuuden mittareina suomea ulkomailla opiskelevilla

Sateenkaariperheissä käytettävät vanhempien nimitykset

Sote-uudistuksen diskurssit. Diskurssianalyysi Iltä-Sanomien ja Forssan Lehden pääkirjoituksesta

Tykkääksä pelata, pelaa vai pelat? Tutkimus *VtA*-supistumaverbien A-infinitiivin varianteista Turun puhekielessä

2.2 Sisällysluettelo

Tutkimuksen jäsenyntyneisyys ja johdonmukaisuus selviää lukijalle sisällysluettelosta. Sisällysluettelossa näkyvät tutkimuksen lukujen ja alalukujen otsikot. Otsikoissa kirjoittajan tulee pyrkiä tarkkuuteen ja ytimekkyyteen. Laajoissakin tutkimuksissa yleensä kolme otsikkotasoa riittää. Liian tiheä otsikointi pirstoo tekstin yhtenäisyyden ja eheyden. Hyvä sisällys on symmetrinen. Alalukuja tarvitaan silloin aina vähintään kaksi.

Sisällysluettelo kertoo tutkimuksen rakenteen sekä antaa informaatiota tutkimuksen näkökulmista, painotuksista, johdonmukaisuudesta ja asiasisältöjen hierarkiasta. Havainnolliset ja kuvaavat otsikot antavat lukijalle paljon tietoa tutkielman sisällöstä.

2.3 Johdantoluku

Johdannolla on kaksi päätehtävää: se virittää lukijan kiinnostuksen ja antaa lukijalle alustavat tiedot käsiteltävästä asiasta. Kiinnostuksen herättää esimerkiksi ajankohtaisuus, yleisesti kiinnostava, ihmisiä lähellä oleva asia tai uusi näkökulma tuttuun asiaan. Kiinnostavuutta lisää myös jokin yllättävä uusi tosiasia (esimerkiksi tilastotieto) tai jonkin yleisen aiheeseen liittyvän uskomuksen kyseenalaistaminen.

Johdannosta lukija saa kokonaiskuvan tutkimuksesta. Samalla se kertoo paljon tutkimuksen kirjoittajasta. Johdannosta selviää, miten kirjoittaja hallitsee asian ja miten hän kirjoittaa.

Tyypillinen johdanto sisältää ainakin

- a) aiheen, tutkimusongelman ja niiden taustoittamisen
- b) aiemman tutkimuksen, teoreettisen viitekehyksen ja keskeisten käsitteiden lyhyen esittelyn
- c) perustelut sille, miksi juuri tätä aihetta on kiinnostavaa ja tarpeellista tutkia ja mitä uutta tutkimuksessa on
- d) aineiston ja tutkimusmenetelmän esittelyn joko alustavasti tai kokonaisuudessaan
- e) tutkimuskysymykset ja mahdolliset hypoteesit
- f) työn etenemisen ja rakenteen kuvauksen.

Johdantoon voi kirjoittaa alalukuja tarpeen mukaan. Varsinainen johdantoluku on yleensä noin 1/7 työn kokonaispituudesta.

Johdantoon ei vielä kirjoiteta aineiston analyysia eikä päätelmiä, mutta johdannossa kuvataan menetelmät eli metodit ja viitekehykset, joita tutkimuksessa käytetään. Menetelmiä ovat tiedot siitä, miten aineisto on hankittu ja millaisia vaiheita aineiston käsittelyssä on ollut, miten aineistoa kuvataan ja millä tekniikalla aineistoa analysoidaan. Menetelmistä pitää selostaa kaikki olennainen ja tarpeellinen, jotta lukija voi itse arvioida aineiston ja tutkimustulosten luotettavuutta. Jokaista yksityiskohtaa tai vaihetta on kuitenkin harvoin tarpeen kuvata. Viitekehys tarkoittaa niitä keskeisiä teoreettisia lähteitä, joihin tutkija perustaa näkemyksensä.

2.4 Teoriaosa

Teoriaosaan kirjoitetaan tutkimuksen teoreettinen tausta. Yleensä tausta esitellään vain lyhyesti johdannossa ja perusteellisesti erillisessä teorialuvussa tai -luvuissa työn näkökulmista riippuen. Teorialuku etenee usein yleisemmistä asioista, kuten lingvistiikan alan esittelystä, yksityiskohtaisempiin, kuten kyseisessä tutkimuksessa käytettävien käsitteiden määrittelyyn (ellei käsitteiden määrittely ole sisältynyt jo johdantolukuun). Teoreettinen tausta jaetaan tarpeen mukaan useampiin pää- ja alalukuihin ja nimetään sisältöä kuvaavasti.

Teoriaosassakin on oltava kirjoittajan itsensä laatima juoni, vaikka siinä laajasti otettaisiinkin huomioon ja referoitaisiin muiden tutkijoiden esittämiä väitteitä ja havaintoja. Koska tutkielman ei ole tarkoitus olla referaattikokoelma, siitä on käytävä ilmi, miksi mitään lainataan tai miten mikin sitaatti liittyy käsiteltävään asiaan ja aiheeseen. Teoriatausta sidotaan aina omaan tutkimukseen: Miten tämä ilmiö näkyy tässä tutkimuksessa? Miten tätä käsitettä käytetään tässä työssä? Teorialuvussa ei kuitenkaan saa vielä esittää aineiston analyysia.

2.5 Analyysiosa

Tieteellisen tutkimuksen varsinainen käsittelyosa jaetaan yleensä useammaksi pääluvuksi. Luvuissa käsitellään tutkimusaihetta eri näkökulmista. Jokaisessa luvussa vastataan johonkin tutkimuskysymykseen. Lukujen rakenne noudattaa tieteellisen tutkimuksen perusrakennetta: aluksi johdatetaan luvun asiasisältöön, esitetään kysymys, käsitellään tutkimusaineistoa esitetyn kysymyksen näkökulmista ja lopetetaan saatuihin havaintoihin ja kirjoittajan vastaukseen.

Tieteellistä tutkimusta ei koskaan kirjoiteta alusta loppuun, vaan yleensä tutkimuksen kirjoittaminen aloitetaan tutkimussuunnitelman ja aineiston keruun jälkeen jostakin analyysiluvusta. Helpointa on aloittaa siitä luvusta, jonka tutkimuskysymykseen kirjoittaja tietää löytävänsä aineistosta selkeitä vastauksia.

Analyysiosan tekstiä rakennettaessa kannattaa huomiota kiinnittää siirtymäkohtiin eli siihen, miten siirrytään kappaleesta ja luvusta toiseen. Kirjoittajan tulee huolehtia siitä, että hän johdattaa lukijan loogisesti tutkimuksen läpi. Silti yleensä ei ole, varsinkaan luvun sisällä, kovin tyylikästä käyttää kaikissa siirtymäkohdissa metatekstiä eli kertoa, mitä on kertonut ja mitä aikoo seuraavaksi kertoa. Lukujen välissä (yleensä jälkimmäisen luvun alussa) tällaiset metatekstuaaliset siirtymät voivat kuitenkin olla luontevia.

2.6 Päättäntö

Tutkimuksen päättäntöosa kokoaa yhteen työn pääseikat ja tutkimuksen tulokset. Sen tehtävänä on antaa ratkaisu alussa esitettyyn ongelmaan ja vastata kaikkiin johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Jos alussa on esitetty hypoteeseja, todetaan, tukivatko tulokset hypoteeseja vai eivät.

Se, että aineisto on analysoitu ja luokiteltu, ei ole vielä tutkimus. Vasta kun nämä tiedot on tulkittu, on tutkimus tehty. Päättäntönsä ensimmäinen versio kannattaa kirjoittaa vasta, kun aineiston käsittelystä on tehty johtopäätöksiä. Tutkimuksen kirjoittajan tehtävänä on päätellä, mitä tutkimuksen tulokset tarkoittavat a) tutkimusaiheen näkökulmasta, b) tutkimusalalla sekä c) yleisemmin. Päättäntöosassa kirjoittaja pohtii vielä omaa kysymyksenasetteluaan ja ajattelunsa loogisuutta sekä arvioi, antoivatko käsitelty aineisto ja käytetyt menetelmät riittävät vastaukset esitettyyn ongelmaan. Päättäntönsä on tärkeää yhdistää teoria- ja aineistoluvut sekä vastata johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Päättäntönsä pohditaan yleensä kriittisesti työn merkitystä ja ideoidaan, miten tutkimusta voisi myöhemmin jatkaa. Usein tutkimuksen lopussa annetaankin viitteitä tulevaisuuteen: miten tutkimusta voisi tai kannattaisi jatkaa ja mitä ei vielä ole saatu selville?

Päättäntöosan otsikko voi olla esimerkiksi *Yhteenveto ja päätelmät*, *Päätelmät* tai *Lopuksi*.

3 Lähteiden käyttö

Tieteelliseen tutkimustyöhön kuuluu välttämättömästi aiheesta aiemmin kirjoitettujen tutkimusten lukeminen ja niiden käyttäminen oman tutkimuksen pohjana tai heijastuspintana. Hyvään akateemiseen kirjoittamiskäytäntöön kuuluu, että tekstistä on selvästi erotettavissa, mitkä ovat kirjoittajan omia ajatuksia ja mitkä ovat peräisin muilta. Lähteisiin viittaamalla kirjoittaja tuo tekstiin moniäänisyyttä ja käy tieteellistä keskustelua muiden tutkijoiden kanssa: hän voi argumentoida oman ajatuksensa puolesta vetoamalla johonkin toiseen tutkimukseen tai arvioida jonkun toisen väitteitä kriittisesti.

Hyvässä tieteellisessä tekstissä kaikki lähteistä valitut ajatukset liittyvät kirjoittajan omaan ajatteluun ja tutkimuksen punaiseen lankaan. Lähteet tulee sisällyttää sujuvaksi osaksi omaa tekstiä, minkä vuoksi kirjoittajan on lähdettä lainatessaan hyvä perustella itselleen, miksi tietyn lähteen ajatus on oman tutkimuksen kannalta tärkeä. Vaikka lähdeviitteet olisi merkitty moitteettomasti, kertovat peräkkäiset, toisiinsa ja omaan tutkimukseen liittymättömät katkelmat eri lähteistä yleensä keskeneräisestä ajattelutyöstä.

Yleensä tutkimuslähteitä **referoidaan**. Referoinnissa kirjoittaja kertoo lähteen esittämän ajatuksen omin sanoin ja omalla tyylillä asiasisältöä kuitenkin muuttamatta. Joskus asia on esitetty lähteessä kuitenkin niin osuvasti ja napakasti, että kirjoittaja haluaa **siteerata** lähdetä. Sitaatti eli suora lainaus on sanatarkka. Siitä ei saa korjata edes kirjoitusvirheitä, mutta kirjoittajan omat huomiot ja selitykset voi merkitä sitaatin sisään hakasulkeisiin, esimerkiksi ”Talvi oli sinä vuonna [1966] luminen”. Sitaatti osoitetaan lainausmerkeillä tai, jos se on pitkä, sisentämällä ja erottamalla se muusta tekstistä (ilman lainausmerkkejä). Tarvittaessa sitaatin voi katkaista alusta, keskeltä tai lopusta merkitsemällä pois jätetyn osan kohdalle kaksi ajatusviivaa (ks. alla olevaa esimerkkiä). Sekä referointeihin että sitaatteihin on aina merkittävä lähdeviite!

Tutkimuksissa tähdätään uuteen tietoon, mutta uutuus on suhteellista: tutkimus voi yhdistellä vanhoja tietoja uusilla tavoilla, esittää uusia vastauksia vanhoihin kysymyksiin tai esittää kokonaan uusia kysymyksiä. – – Uusi tieto rakennetaan kuitenkin vanhan tiedon pohjalle, osaksi tutkimustraditiota. (Rahtu 2013, 101.)

3.1 Lähdeviittaustekniikka

Lähdeviitteen tarkoituksena on ilmoittaa, kenen tekstiä tai ajatuksia lainataan ja minkä teoksen tai artikkelin miltäkin sivulta referoidun tai siteeratun kohdan löytää. Toisaalta lähdeviitteen tarkoituksena on erottaa selvästi toisistaan omat ajatukset ja muiden tutkijoiden väitteet.

Tutkimusjulkaisuihin viitattaessa sovelletaan niin sanottua Harvardin järjestelmää eli nimi–vuosi-järjestelmää. Lähdeviitteessä on tekijän sukunimi tai tekijöiden sukunimet ajatusviivalla erotettuina, teoksen tai artikkelin ilmestymisvuosi ja sivunumero(t) kaksoispisteellä tai pilkulla erotettuna (huom. koko työssä on käytettävä johdonmukaisesti samaa tapaa). Sivunumeroiden väliin merkitään ajatusviiva. Esimerkkejä:

Kaksoispiste erottimena
(Mantila 2006: 118–120)
(Hakulinen–Karlsson 1979: 393)
(ISK 2004: 235)

Pilkku erottimena
(Mantila 2006, 118–120)
(Hakulinen–Karlsson 1979, 393)
(ISK 2004, 235)

Useimmiten pelkkä sukunimi riittää, mutta joskus harvoin on selvyiden vuoksi tarpeen merkitä etunimen alkukirjain tai koko nimi; vrt. Auli tai Lauri Hakulinen; Niilo tai Osmo Ikola; Erkki, Esa, T. I. tai Terho Itkonen; Göran tai Fred Karlsson; Jaakko tai Pentti Leino. Nyrkkisääntö kuuluu, että aina viitataan nimellä **suoraan tutkimuksen tekijään** eikä kokoomateokseen tai sarjaan.

Suomen kielen seminaaritöissä ja opinnäytteissä lähdeviitteet merkitään tekstiviitteiksi¹. Tällöin lähdeviitteet sijoitetaan sulkeisiin sopivasti virkeyhteyteen sitoen varsinaiseen tekstiin. Jos viite kohdistuu **yhteen referoituun, omin sanoin esitettyyn virkkeeseen** tai virkkeen osaan, viite sijoitetaan kyseisen virkkeen sisään. Silloin virkkeen lopettava **piste tulee vasta sulkumerkin jälkeen**:

Asia on kuitenkin mutkikkaampi, sillä sellaisessa lauseessa, jossa havainnon kohde ei ole ajallisesti pysyvä ja on olemassaoloon jatkava olio, voi jatkuva näköhavainto hahmottua ikään kuin jatkuvaksi kohteen olemassaolon toteamiseksi (Huumo 2002: 547).

Jos viite kohdistuu **useampaan kuin yhteen referoituun virkkeeseen**, viite katsotaan itsenäiseksi lauseeksi, joka **alkaa isolla kirjaimella ja päättyy sulkumerkin sisäpuolelle jäävään pisteeseen**:

Talmyn mukaan tällaiset lauseet muodostavat nominaalisen ilmauksen, joka viittaa varjoon kuviona (*figure*). Tarkoitteeseen, jonka varjosta on kysymys, viitataan lähteenä (*source*). Pintaan, jolla varjo sijaitsee, viitataan taas taustana (*ground*), joka toimii nyt kohteena (*goal*). (Talmy 2000: 114.)

Sellaisia tilasuhteita, jotka eivät tarvitse koordinaatistoa eivätkä viittauskehystä, nimitetään topologisiksi. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi kontakti, sisältyvyys ja läheisyys. (Levinson 2003: 67, 83, 105–106.)

---

¹ Joillain tieteenaloilla ja joissain julkaisuissa käytetään myös sivun alalaidassa olevia alaviitteitä tai tutkimuksen lopussa olevia loppuviitteitä lähdeviitteiden merkintätapana. – Suomen kielen opinnäytteissä alaviitteeksi voidaan merkitä selvät poikkeamat esityksen pääjuonesta tai tutkimuksen aikana tehdyt havainnot ja päätelmät, jotka eivät suoranaisesti kuulu käsiteltävään aiheeseen. Tällöin kullekin alaviitteelle annetaan rivinylinen numeroviite. Mikäli alaviitteitä on useita, ne numeroidaan juoksevasti kirjoituksen alusta loppuun.

Edellisistä esimerkeistä havaitaan myös, että kohta, josta lainaus alkaa, on tekstissä jotenkin osoitettu. Ensimmäisessä on mainittu tutkijan nimi; jälkimmäisessä lainaus alkaa heti kappaleen alusta. Jos viite sen sijaan kohdistuu vain yhteen virkkeeseen, tätä ongelmaa ei tule.

Viitattaessa samanaikaisesti useaan lähteeseen merkitään viitteiden väliin puolipiste. Lähteet on tällöin tapana esittää ikäjärjestyksessä, mutta joskus muukin perusteltu järjestys saattaa tulla kyseeseen:

Ensimmäisiä uudenlaisten suomalaisten etunimien kantajia olivat mm. Antero Vareliuksen omat lapset: *Suoma* kastettiin 1849 ja *Väinö* 1850 (Vilkuna 1947: 87–88; Kaasalainen 1988: 40, 43, 161).

Harkinnan mukaan voi lähdeviitteiden alkuun panna sellaisia lisäsanoja kuin *esim.*, *ks. tarkemmin*, *ainakin*, *vrt.* (*kuitenkin*). Kehottava lyhenne *ks.* osoittaa, että mainitusta kohdasta lukijan nimenomaan sopii etsiä lisätietoja tai perusteluja. Lyhennettä *vrt.* käytetään vain, jos viitekohdassa esitetty tieto ainakin osaksi poikkeaa tekstissä esitetystä. Esimerkkejä:

(Ks. myös Ojutkangas 2000; 2001: 193–226.)

(termistä ks. Langacker 1991: luku 7)

(vrt. Huumo 1999b: 420–424)

Edellä esitetyissä esimerkeissä on käytetty niin sanottua **asiakeskeistä** viittausta. Kun lähdeviite kirjoitetaan vasta lainatun asian jälkeen, korostuu viitteen asiasisältö. Välillä on mahdollista käyttää myös niin sanottua **kirjoittajakeskeistä** viittausta, joka tuo asian sanoneen tutkijan korostetusti esiin. Tällaisissa tapauksissa viite tulee välittömästi tekstissä mainitun tutkijan nimen jälkeen. Itse viitteessä tekijän nimi ole enää tarpeen, koska se ilmenee tekstistä. Kirjoittajakeskeisessä viittauksessa pitää olla erityisen tarkka siitä, että viitatus kohdan loppu selviää lukijalle. Ellei muuta merkkiä ole, lukija olettaa, että viittaus jatkuu tekstikappaleen loppuun asti. Seuraavassa on esimerkki kirjoittajakeskeisestä viittaustekniikasta:

Monet tutkijat ovat katsoneet vähempienkin pääryhmien riittävän. Esimerkiksi Robert de Beaugrande ja Wolfgang Dressler (1988, 182–186) jakavat tekstit ainoastaan deskriptiivisiin, narratiivisiin ja argumentatiivisiin päätyyppeihin. Pauli Saukkonen (2001, 53–54) taas on korostanut ohjailevuuden kuuluvan toiselle funktiotasolle kuin kuvailevuuden, kertovuuden tai perustelevuuden.

Viitteen häiritsevää toistamista voi välttää käyttämällä lyhenteitä *mt.* 'mainitussa teoksessa' ja *mp.* 'mainitussa paikassa'. Näitä lyhenteitä voi kuitenkin käyttää vain viitattaessa samassa kappaleessa välittömästi edellä esiintyvään samaan lähteeseen. Jos samaan lähteeseen viitataan useassa peräkkäisessä kappaleessa, tulee viite toistaa:

Paikannimikokoelmat kertovat nimiin liittyvästä perimätiedosta ja siitä paikannimistöä, joka on ollut käytössä pienissäkin nimenkäyttäjyhteisöissä, kuten yhden tilan väen piirissä (Kiviniemi 1990: 27). Nimiarkiston noin 2,6 miljoonan nimilipun kokoelmassa on tallessa maaseutuväestön kieleen 1900-luvun alkupuolella kuulunut keskeinen paikannimistöme todennäköisesti kokonaan (mt.: 33).

Tutkimuksessa on aina pyrittävä primaari- eli ensilähteisiin. Jos A hyödyntää tutkimuksessaan B:n aineksia tai ajatuksia, ei tyydytä viittaamaan A:n tekstiin (sekundaarilähteeseen) vaan etsitään käsille myös B:n teos. Jos sitä on mahdoton tavoittaa, mainitaan omassa esityksessä sekä primaari- että sekundaarilähde. Sekundaarilähde voidaan tällöin merkitä lähdeviitteeksi vaikkapa seuraavasti:

(Hakulinen 1976 < F. Karttunen 1975).

Sääntö koskee kaikkea tutkimusmateriaalia. Usein hyvä lähdeteos johtaa itsestään moneen muuhun.

Jos käyttää jotain muuta kuin edellä hahmoteltua lähdeviitteiden merkintätapaa, on olennaista, että lähdeviitejärjestelmää ja kirjallisuusluetteloa laatiessaan noudattaa ehdotonta johdonmukaisuutta välimerkkien valintaa myöten.

3.2 Viittaaminen sähköisiin lähteisiin

Sähköisiin aineistoihin viitataan, mikäli mahdollista, samaan tapaan kuin painettuun kirjallisuuteen. Nykyisin monet tieteelliset aikakausjulkaisut ilmestyvät myös verkossa. Kun viitataan Internetistä luettuun artikkeliin, käytetään viitteessä tavalliseen tapaan kirjoittajan nimeä, vuosilukua ja mahdollisimman tarkkaa tietoa tekstin kohdasta. Jos sivunumero on tiedossa, se ilmoitetaan; muutoin voidaan viitata esimerkiksi lukuun, kappaleeseen tai rivinumeroon. On myös mahdollista kuvailla viittauskohtaa muun muassa tekstinosan tai taulukon nimen avulla:

(Suutari 1999: 23)

(Karlsson 1997: luku 5.1.3.)

(Pitkänen, 2003: luku Varhaisin kaupunkinimistö)

Mikäli viittauskohteena on jokin muu sähköinen lähde kuin teos tai artikkeli, jolla on nimetty kirjoittaja, pitää viittaustekniikkaa harkita tapauskohtaisesti. Tärkeintä on, että viitteen avulla lähde löytyy lähdeluettelosta ja että viite ei ole liian raskaslukuinen. Sen vuoksi tekstiviitteenä ei voi käyttää esimerkiksi verkko-osoitetta, vaan viitteeksi on kehitettävä yksinkertaisempi ja kuvaavampi ilmaus. Jos työssä pitää kertoa vaikkapa Suomessa asuvien vieraskielisten lukumääristä, voi viitata Tilastokeskuksen ylläpitämään verkkosivuun esimerkiksi seuraavaan tapaan: (*Tilastokeskus, väestörakenne 2016, sähköinen lähde*). Lähdeluettelossa viite merkitään aakkosten mukaan *t*-kirjaimen kohdalle.

Jos kirjoittaja joutuu viittaamaan hyvin moniin erilaisiin Internet-sivuihin, esimerkiksi moniin verkkoutisiin, jotka toimivat tekstissä ikään kuin yleisen tiedon dokumentteina mutta eivät varsinaisina tutkimuslähteinä, voi luontevin viittaustapa olla esimerkiksi alaviite. Tällaisissa tilanteissa kannattaa viittaustekniikasta neuvotella ohjaajan kanssa.

3.3 Viittaaminen Isoon suomen kielioppiin

Isoon suomen kielioppiin viitataan yleensä lyhenteellä *ISK*, jonka jälkeen kirjoitetaan vuosiluku ja sivunumero. Verkkoversiosta puolestaan käytetään lyhennettä *VISK*. Sen kanssa ei käytetä vuosilukua ja sivujen sijaan viitataan pykälänumeroihin. Tällöin tulee muistaa merkitä viitteeseen pykälämerkki:

Muuttamis- ja muuttumisjohdokset muodostavat kantaverbinsä kanssa transitiivisen ja intransitiivisen verbin pareja (ISK 2004: 306) / (VISK § 307).

Poikkeuksena VISK (§ 1234) mainitsee seuraavat tapaukset – –

Jos käyttää verkkokieliopista termien määrittelyjä, joille ei löydy pykäläviitettä, viitataan niihin seuraavasti:

Kieltopartisiipilla tarkoitan tässä työssä verbistä *mAtOn*-tunnuksella muodostettua partisiippiä, esim. *tekemätön* (VISK, määritelmät).

3.4 Viittaaminen aineslähteisiin, arkistoihin ja hakuteoksiin

Sanoma- tai aikakauslehtitekstiä aineistona käytettäessä täydellisessä viitteessä mainitaan lehden nimi tai nimen lyhenne, aikakauslehdestä numero/vuosi ja sivu, sanomalehdestä ilmestymispäivä; esimerkiksi Suomen Kuvalehteen viitattaisiin SK 5/2000: 21 ja Turun Sanomiin TS 15.1.1998.

Monista ainesjulkaisuista, sanakirjoista ja arkistoista on käytössä vakiolyhenteitä, joita on helppo käyttää lähdeviitteessä. Mikäli vakiolyhennettä ei ole olemassa, voi muodostaa tarvitsemansa lyhenneet itse. Ensimmäisen kerran tekstissä esiintyessään lyhenneet on kirjoitettava myös kokonaan!

Sanakirjasta saadun tiedon viitteenä käytetään yleensä teoksen nimen sovinnasta lyhennettä ilman sivunumeroa. Sellaisista harvemmin käytettävistä sanakirjoista, joilla ei ole sovinnasta lyhennettä, pannaan ilmi tekijän sukunimi lyhentämättömänä. Jos tieto on muusta kuin asianomaisen sanan artikkelista, on tarpeen lyhenne *s.v.* (= *sub voce*) sekä otsikkosana kursivoituna. Esimerkkejä:

kioski 'pieni huvimaja' (NS)

rahtyöri 'ravintola' (NS *s.v. traktööri = trahtööri*)

PS *luoma*
SKES s.v. *tuima*
Hirvensalo 1994 s.v. *schlagen*

Lauseopin arkiston aineistoon viitataan mainitsemalla pitäjännimi tai käypä nimilyhenne, arkiston nimilyhenne, pitäjännumero ja tekstinumero:

Pai LA 0751

Joskus on tarpeen mainita myös esimerkin rivi- tai virkenumero. Samaan tapaan viitataan myös muihin korpusaineistoihin (tarkempia ohjeita eri aineistoihin viittaamisesta saa ohjaajalta ja Lauseopin arkiston erikoistutkijalta).

Arkistolyhenne jätetään siis merkittämättä, jos on kyseessä sanastoa koskeva työ. Muissa töissä arkistolyhenne olisi merkittävä. Tarvittavat tiedot näkyvät suoraan sanalipusta. Murre-esimerkit luetaan keruupiirijärjestyksessä, saman keruupiirin esimerkit sopivassa maantieteellisessä järjestyksessä. Kielitieteellisissä esityksissä käytettävät pitäjännimien lyhenteet luetaan esitysjärjestyksineen Suomen murteiden sanakirjan ensimmäisen osan sivuilla XVI–XIX, XXII–XXIV. Itä-Karjalan paikannimien lyhenteet ja esimerkkien esitysjärjestyksen saa Karjalan kielen sanakirjasta käyttäjän-ohjeiden lopusta (s. CIV).

Joskus graduntekijä kerää tutkimusaineistonsa itse. Silloin hänen tulee miettiä itse, miten aineistoon olisi kätevin ja informatiivisin viitata. Viittauskäytäntö tulee selostaa lukijoille työn aineistoa tai metodologiaa esittelevässä osuudessa. Mikäli tutkimus perustuu haastatteluaineistoon tai vastaavaan, on tutkimuksen tekijän huolehdittava, että informantin henkilöllisyys ei paljastu, vaikka informantit pitäisikin viittaussysteemillä erottaa jotenkin toisistaan.

Seuraavassa on lueteltuna oppiaineen graduissa tavallisimmin tarvittavia vakiolyhenteitä:

a) Aineslähteitä ja arkistoja

AgricolaMST = Mikael Agricolan teosten morfosyntaktinen tietokanta. Kotus, Helsinki. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.

Arkisyn = Suomenkielisten arkikeskustelujen morfosyntaktinen tietokanta. Turun yliopisto, suomen kieli.

DMA = Digitaalinen muoto-opin arkisto. Helsingin yliopisto, suomen kieli.

HisKi = Kirkonkirjoihin kuuluvien kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luetteloiden hakemistotietokanta. Suomen Sukututkimusseura. Saatavissa <https://www.genealogia.fi/hiski>.

LA = Lauseopin arkiston murrekorpus. Kotus, Helsinki. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.

LAS1 = Akateeminen suomi -korpus. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.

MAT = *Mikael Agricolan teokset 1–4*. Uudistettu näköispainos. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.

NA = Digitaalinen nimiarkisto. Kotus, Helsinki. Saatavissa <https://nimiarkisto.fi/>.

Sapu = Satakuntalaisuus puheessa -hankkeen äänitteistä tehdyt litteraattit. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.
SMSA = Suomen murteiden sana-arkisto. Kotus, Helsinki.
Tupu = Turun ja sen lähiseutujen puhutusta suomesta tehdyt litteraattit. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.
Tyskä = Turun yliopiston suomen kielen äänitearkiston äänitteet. Turun yliopisto, Lauseopin arkisto.

a) Sanakirjoja, sarjoja, aikakausjulkaisuja ja julkaisijoita

FUF = *Finnisch-Ugrische Forschungen*. Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Suomalais-Ugrilainen seura, Helsinki.
Gan. = Ganander, Christfrid 1997 [1786–1787]. *Nytt Finskt Lexicon*. Alkuperäiskäsikirjoituksesta ja sen näköispainoksesta toimittanut Liisa Nuutinen. SKST 676 – KKTKJ 95. SKS–KKTK, Helsinki.
Kotus = Kotimaisten kielten keskus.
KKTK = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
KKTKJ = Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja.
KS = Kielitoimiston sanakirja (tästä tarkemmat tiedot sen mukaan, onko kyseessä painettu versio vai sähköinen painettu versio).
Lönnr. = Lönnrot, Elias 1958 [1866–1880]. *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja I–II*. Kolmas, manulmenetelmällä jäljennetty painos. WSOY, Porvoo–Helsinki.
NS = *Nykysuomen sanakirja I–VI*. Neljäs painos. WSOY, Porvoo–Helsinki 1973 [1951–1961].
PS = *Suomen kielen perussanakirja I–III*. KKTKJ 55. Valtion painatuskeskus – KKTK, Helsinki 1990–1994.
SJ = *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Suomen Kielen Seura, Turku.
SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VII*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1955–1956.
SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. [Verkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu, tuorein päivitys 18.5.2018. Viitattu 5.9.2018. Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/sms/>.
SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3*. SKST 556 – KKTKJ 62. SKS–KKTK, Helsinki 1992–2000.
SUSA = *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja*.
SUST = Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia.
TL = Tietolipas.
TYSYKLJ = Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.
Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.
VKS = *Vanhan kirjasuomen sanakirja*. [Verkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 38. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu, tuorein päivitys 17.11.2017. Viitattu 5.9.2018. Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/vks/>.

3.5 Lähdeluettelon laatiminen

Kirjallisuus- eli lähdeluetteloon otetaan kaikki ne teokset, joihin työssä on viitattu. Toisaalta lähdeluetteloon ei merkitä kaikkea sitä kirjallisuutta, jota tutkielmaa varten on luettu, vaan ainoastaan ne, joihin tutkielmatekstistä löytyy viittaus. Tutkimuksen aineistona käytetyt lähteet erotetaan tutkimus-

kirjallisuudesta jakamalla lähdeluettelo kahden alaotsikon alle. Alaotsikoiksi sopivat esimerkiksi *Aineslähteet* ja *Muut lähteet* tai *Tutkimuskirjallisuus*. Myös aineistona käytetyt kokoelmat ja arkistot, kuten Lauseopin arkisto, tulee mainita aineslähteissä. Kaikki kirjallisuuslyhenteet selityksineen merkitään lähdeluetteloön omaan aakkoskohtaansa.

Luettelo laaditaan tekijännimen mukaiseen aakkosjärjestykseen. Jos kirjoittajia on useita, nimet erotetaan ajatusviivalla, jonka molemmin puolin on välilyönti. Saman tekijän teokset luetellaan ilmestymisjärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan, ja saman vuonna ilmestyneet erinimiset julkaisut erotetaan toisistaan vuosiluvun jälkeisellä pienaakkosella. Saman tekijän teoksissa nimeä ei tarvitse toistaa, vaan se korvataan kolmella peräkkäisellä ajatusviivalla:

Häkkinen, Kaisa 2004a. Englanti Suomen viralliseksi kieleksi? – SJ 46, s. 185–186.

— 2004b. *Linnun nimi*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.

— 2004c. *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. WSOY, Helsinki.

— 2015. *Spreading the written word: Mikael Agricola and the birth of literary Finnish*. Käänt. Leonard Pearl. *Studia Fennica Linguistica* 19. Finnish Literature Society, Helsinki.

Häkkinen, Kaisa – Heininen, Simo 2007. *Mikael Agricolan Aapiskirja*. Kirjapaja, Helsinki.

Kustakin lähteestä ilmoitetaan seuraavat tiedot: tekijän suku- ja etunimi, tutkimuksen painovuosi, teoksen täydellinen nimi, mahdollisen kääntäjän nimi, painos (ellei ole ensimmäinen), kustantaja ja kustantajan toimipaikka. Kirjapainoa ja painopaikkaa ei siis ole tapana mainita! Teosten nimet kursivoidaan. Jos teos on ilmestynyt osana jotain sarjaa, kerrotaan sarjan nimi ja osan numero tai vuosikerta (edellä esim. *Studia Fennica Linguistica* 19).

Hakulinen, Lauri 1979. *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.

Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. SKST 350. SKS, Helsinki.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.

Kun lähteenä on artikkeli, se aakkostetaan lähdeluetteloön artikkelin kirjoittajan mukaan. Kirjoittajan nimen ja julkaisuvuoden jälkeen kerrotaan artikkelin nimi, jota ei kursivoida. Jos artikkeli on ilmestynyt jossakin kokoomateoksessa, kirjoitetaan tämän jälkeen teoksen toimittaja(t) ja kyseisen julkaisun nimi, joka kursivoidaan. Sen perään kirjoitetaan sivunumerot, joilta artikkeli löytyy. Jos taas artikkeli on ilmestynyt jossain aikakausjulkaisussa, mainitaan julkaisun nimi tai sen lyhenne, vuosikerta (volyymi) ja mahdollinen numero sekä artikkelin sivunumerot. Lopuksi kerrotaan kustantaja ja sen

kotipaikka. Teoksen nimen voi halutessaan erottaa artikkelin nimestä kursiivin lisäksi käyttämällä ennen teoksen nimeä ajatusviivaa. Esimerkkejä:

Bartens, Rajja 1995. Suomalais-ugrialaisten kielten meteorologisista ja muita luonnonolosuhteita merkitsevistä ilmauksista. – SUSA 86, s. 33–65.

Lampinen, Arja 2003. Ensimmäisen Suomettaren suomalaistetut etunimet. – *Suomettaren helmoista. Tutkielmia 1800-luvun suomen kielestä*, s. 225–242. Toim. Tommi Kurki, Päivi Laine ja Arja Lampinen. Kirja-Aurora, Turku.

SUSA = *Suomalais-Ugrialaisten Seuran aikakauskirja*. Suomalais-Ugrialaisten Seura, Helsinki.

Jos muuttamattoman painoksen painovuosi eroaa olennaisesti ensi-ilmistymisen painovuodesta, merkitään näkyviin molemmat siten, että vanhempi painovuosi on hakasulkeissa uudemman painovuoden jäljessä; esimerkiksi jos käyttää Lönnrotin sanakirjasta vuoden 1958 painosta, merkitään *1958 [1866–80]*.

Jos samasta lehdestä (esim. *Virittäjä* tai *Sananjalka*) on lähdeluettelossa useita artikkeleita, lehden nimen voi lyhentää (*Vir.* tai *SJ*) ja kustantajan mainita vasta lyhenteen selityksen yhteydessä. Samoin, jos samasta kokoelmateoksesta käyttää useita artikkeleita, voi artikkelin kohdalla mainita vain teoksen nimen ja sivunumerot ja laittaa teoksen omaksi kohdakseen lähdeluettelo, jolloin sarja, toimittajat ja kustantaja täytyy kirjoittaa vain kertaalleen:

Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan. Toim. Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen ja Maria Viikuna. SKST 1262. SKS, Helsinki 2010.

Lappalainen, Hanna 2010. *Hän vai se, he vai ne? Pronominivariaatio ja normien ristiveto*. – *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*, s. 279–324.

Paunonen, Heikki 2010. Kun Suomi siirtyi sinutteluun. Suomalaisten puhuttelutapojen murroksesta 1970-luvulla. – *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*, s. 325–368.

Sähköisistä lähteistä lähdeluetteloon merkitään painettujen teosten tapaan kirjoittajan nimi, julkaisu- vuosi ja julkaisun nimi. Painettua teosta vastaavien sähköisten julkaisujen nimet kursivoidaan. Sähköpostiviesteihin ja keskustelulistoihin viitattaessa julkaisun nimen tilalle merkitään viestin otsikko. Jos sähköisen dokumentin tekijä ei ole tiedossa, viite aloitetaan dokumentin nimellä. Kaikilla dokumenteilla ei ole nimeä; silloin tilalle merkitään muutama sana dokumentin alusta ja sen jälkeen kolme pistettä. Tämän korvaavan nimen jälkeen kirjoitetaan lisäksi hakasulkeisiin lyhyt kuvaus dokumentin sisällöstä.

Sähköisistä dokumenteista mainitaan lisäksi hakasulkeissa viestintyyppi, esimerkiksi verkkodokumentti, online-tietokanta, verkkolehti, sähköpostiviesti, verkkokeskusteluviesti. Kuten painetuista julkaisuista, myös sähköisistä lähteistä ilmoitetaan julkaisija tai kustantaja ja julkaisupaikka, mikäli nämä ovat tiedossa.

Jos dokumentin päivitys- tai muuttamisaika tiedetään, se mainitaan käyttämällä samoja termejä kuin lähdedokumentissa. Hakasulkeissa ilmoitetaan tarvittaessa se ajankohta, jolloin sähköistä dokumenttia on käytetty. Viittausaika on tarpeen, kun viittaamisen kohteena on muuttuva dokumentti (kuten verkkodokumentti) tai jos lähteestä ei ilmene muuta luotettavaa päivystä. Viittauspäivämäärän edelle merkitään sana *viitattu*. Kun lähteenä käytetään dokumenttia, jota päivitetään tai korjataan usein (esim. keskusteluviesti) päivitys- ja viittaamisaikoihin voidaan merkitä päiväyksen lisäksi myös kellonaika.

Sähköisten dokumenttien tunnistus- ja paikannustietojen edellä on lähdeluettelossa sana *saatavissa*. Verkkodokumenttien sijaintitietojen tulee viitata nimenomaan siihen dokumenttiin, jota on käytetty lähteenä. Viitteeseen merkitään, miten (esim. ftp tai http) ja mistä (verkko-osoite) dokumentti löytyy. Verkko-osoite (isäntäkoneen osoite, hakemistonimi, tiedostonimi) kirjoitetaan viitteeseen käyttämällä välimerkkejä ja suuria tai pieniä kirjaimia samalla tavalla kuin lähteessä. Yhä useammilla verkossa ilmestyneillä artikkeleilla on niin sanottu URN- tai DOI-tunnus eli pysyvä tunniste, joka säilyy, vaikka dokumentin osoite muuttuisi. Jos tällainen on, se olisi tärkeä merkitä lähdeluettelon näkyviin. Seuraavassa on esimerkkejä sähköisten lähteiden merkinnöistä:

About Dialect Topography. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.11.2015.] Saatavissa: http://dialect.topography.chass.utoronto.ca/dt_about.php.

Karlsson, Fred 1997. *Yleinen kielitiede Suomessa kautta aikojen*. [Verkkojulkaisu.] Julkaistu painettuna: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Helsinki. Päivitetty 4.7.1997. [Viitattu 20.12.2006.] Saatavissa: <http://www.ling.helsinki.fi/~fkarlso/ykt8.html>.

Kielilaki = Kielilaki 6.6.2003/423. [Online.] [Viitattu 20.12.2006.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030423>.

KS = Kielitoimiston sanakirja 2018. [Online.] <http://kirjasto.utu.fi> > Nelli-portaali > Sanakirjat > MOT sanakirjasto. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, Helsinki. [Viitattu 22.12.2006.] Saatavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>. URN:NBN:fi:kotus-201434. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018.

Laine, Päivi. Re: Lähdeluettelon malli. [Sähköpostiviesti.] Vastaanottaja Tanja Vaittinen. Lähetetty 19.12.2006.

Pitkänen, Ritva Liisa 2003. Turku. Keskiajan kaupunki. – *Kaupunkinimistön historiaa*. [Verkkodokumentti.] Kirjoittaneet Ritva Liisa Pitkänen, Janne Saarikivi ja Sami Suviranta. Toim. Mikko Lounela ja Raija Miikkulainen. KKTKJ 125. [Viitattu 20.12.2006.] Saatavissa: <http://www.kotus.fi/verkojulkaisut/julk125/>.

Sivonen, Jari 2005. An exercise in cognitive lexical semantics: The case of the Finnish motion verb *kiertää*. – *SKY Journal of Linguistics* 18. [Verkkolehti.] Helsinki. [Viitattu 23.11.2015.] Saatavissa: <http://www.ling.helsinki.fi/sky/julkaisut/SKY2005/Sivonen.pdf>.

Suutari Toni 1999. *Porvoon maalaiskunnan haja-asutusalueen tiennimet*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. [Viitattu 20.12.2006.] Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/suome/pg/suutari/porvoonm.pdf>. URN:NBN:fi-fe19991306

4 Havainnollistaminen

4.1 Taulukot, kuviot ja asetelmat

Taulukot, kuviot ja asetelmat havainnollistavat tutkimuksen sisältämää tietoa. Niillä voidaan esittää ytimekkäästi tuloksia ja vertailuja, painottaa ja selventää tärkeitä tai vaikeita kohtia sekä esitellä tiivistäen laajoja aineistoja ja tutkimustuloksia, jotka verbaalisessa muodossa veisivät runsaasti tilaa. Oikein käytettyinä asetelmat, kuviot ja taulukot myös keventävät kirjoitusta ja jaksottavat tekstiä selkeisiin osiin.

Kaikkien graafisten esitysten ulkonäön päävaatimukset ovat tarkkuus ja yksiselitteisyys. Kuviot ja taulukot ovat itsenäisiä tekstin osia: niiden pitäisi olla ymmärrettäviä sinänsä, myös ilman tekstiä. **Taulukon** koko sisältöä ei selostetakaan tekstissä uudelleen; sen sijaan on osoitettava ilmiöiden suhteet ja löydöt sekä arvioitava niiden merkitys. Taulukkoa on hyvä käyttää silloin, kun esitettävää numerotietoa on paljon tai lukujen täytyy olla eksakteja. Taulukoihin ei kannata ahtaa liian paljon tietoa. Jokaisen taulukon yhteydessä on myös harkittava, onko sen paikka tekstin joukossa vai liitteessä.

Taulukot ja kuviot on numeroitava ja otsikoitava. Myös taulukoiden sarakkeet ja rivit on otsikoitava. Taulukon otsikko kirjoitetaan tavallisesti taulukon yläpuolelle, kuvion otsikko sen alapuolelle. Ennen varsinaista otsikkoa kirjoitetaan VERSAALILLA eli isoilla kirjaimilla sana TAULUKKO tai KUVIO, jonka jälkeen ennen pistettä merkitään taulukon tai kuvion numero. Taulukot ja kuviot numeroidaan arabialaisin numeroin yhtäjaksoisesti omana numerosarjanaan. Tämän kokonaisuuden jälkeen kirjoitetaan otsikko, jonka pitäisi olla mahdollisimman informatiivinen. Seuraavassa on esimerkki taulukosta. (Seuraavat esimerkit, joissa ei ole lähdeviitettä, ovat Kirsti Siitosen väitöskirjasta *Agenttia etsimässä*. U-verbijohdokset edistyneen suomenoppijan ongelmana, 1999.)

TAULUKKO 45. Kielellisesti oikeat ratkaisut kontra tyypillisesti suomalaisiksi oletetut ratkaisut prosentteina. Tehtävät 6a, 6b, 7a, 7b, 8a ja 8b. Ulkomaalaiset, suomenruotsalaiset ja suomenkieliset suomalaiset.

Tehtävät	Kielellisesti oikea ratkaisu			Tyypillisesti suomalaisiksi oletettu ratkaisu		
	ulko- maal.	suomen- ruotsal.	suomen- kieliset	ulko- maal.	suomen- ruotsal.	suomen- kieliset
6a	93	94	100	84	94	94
6b	77	76	100	78	76	100
7a	97	100	100	70	62	91
7b	93	97	100	93	97	99
8a	100	100	100	58	68	86
8b	97	100	100	60	73	91

Sarakeotsikot kulkevat ylhäältä alaspäin siten, että yleisemmät otsikot ovat ylempänä kuin niiden alajaottelut. Ensimmäisenä vasemmalla on johtosarake, jossa on vaakarivien otsikot. Asia on niin johtosarakkeessa kuin sarakeotsikoissakin esitettävä mahdollisimman tarkasti. Taulukossa käytetään kokonaisia sanoja tai vakiintuneita lyhenteitä. Vältä numeroita sarakkeiden otsikoissa!

Taulukkoa tai kuviota ei saa sijoittaa tekstin väliin liian ahtaasti. Ennen otsikkoa ja myös taulukon jälkeen ennen tekstin aloittamista on tapana jättää kaksi rivinväliä. Jos taulukkoa joudutaan jatkamaan seuraavalle sivulle, kirjoitetaan sivun oikeaan alareunaan sulkeisiin (jatkuu). Seuraavalle sivulle kirjoitetaan vasemmalle ylös taulukon numero ja sulkeisiin sama sana kuin edelliselle sivulle:

TAULUKKO 15 (jatkuu).

Asetelman ja taulukon ero ei ole täysin selvä. Asetelmia on kahdenlaisia, joista toiset muistuttavat ulkoasultaan taulukkoa. Perinteinen asetelma on taulukon ja tekstin välimuoto, joka koostuu 2–3 sarakkeesta ja jolle on ominaista suppeus. Perinteisissä asetelmissä ei käytetä kehyksiä eikä sarakeviivoitusta. Asetelmat sisältävät yleensä numeerisen aineksen sijaan tekstiainesta. Perinteinen asetelma liittyy ajatuksellisesti suoraan leipätekstiin eikä sitä tarvitse numeroida ja otsikoida. Sarakeotsikoita voi kuitenkin käyttää. Asetelma erotetaan muusta tekstistä yhdellä välirivillä. Toisin kuin taulukko, asetelma on ymmärrettävissä vain siihen liittyvän tekstin osana.

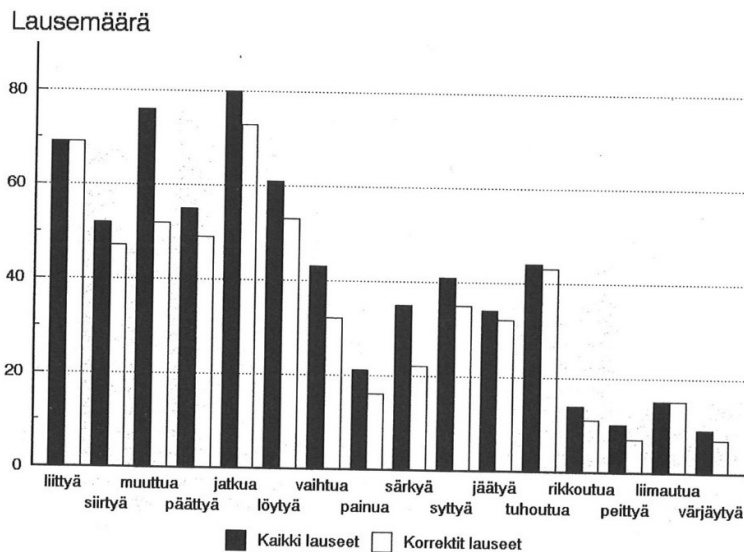
TRANSITIIVISUUS		KAUSAATIO	
A	Osallistajat	1, 2	Agentti ja patientti
B	Liike	9	Agentin liikkeet
C	Aspekti	4	Muutos patientissa
D	Sitoutuneisuus hetkeen	3	Agentti kohtaa patientin ajassa
E	Tahdonalaisuus	8a	Agentti toiminnassaan tahtova
F	Myönteisyys	5	Energian siirtyminen
G	Realistisuus	10	Toteutunut kausaatio
H	Agenttisuus	7, 8a, 8b, 8c	Agentin ominaisuuksia
I	Vaikutus objektiin	4, 10	Tapahtunut muutos
J	Objektin määrällisyys	6	Patientin määrällisyys

Perinteisten asetelmien lisäksi on olemassa taulukkoja muistuttavia asetelmia, joissa asetelma on kehystetty ja joissa sarakkeet ja rivit on eroteltu viivoin. Erona taulukoihin on se, että asetelmissa on tekstiainesta, taulukoissa numeerista ainesta. Tällaisissa asetelmissa on yleensä syytä käyttää sarakkeita ja otsikoida myös koko asetelma taulukon tapaan. Tämän tyyppisistä asetelmista on runsaasti esimerkkejä vaikkapa Isossa suomen kieliopissa, kuten seuraava (VISK, § 317):

Asetelma 76. Nominikantaisten muuttamisjohdosten ryhmiä.

Semanttinen ryhmä	Tyypillinen johdin	Esimerkkiverbejä
Faktiiviset: kantasanan tar- koittamaksi tekeminen	<i>-(i)ttA-, -OittA-, -Oit-, -UttA-, -(i)stA-, -tA-, -i-, -itse-, -A-</i>	letittää, hankaloittaa, luetteloida, nopeuttaa, puhdistaa, hidastaa, pätkiä, vangita, kasata, löysätä
Instruktiiviset: kantasanan tarkoitteella varustaminen	<i>-(i)ttA-, -Oit-, -(i)stA-, -tA-, -i-, -itse-, -A-</i>	jauhottaa, otsikoida, aseistaa, kehystää, rastia, kalkita, rasvata
Privatiiviset: kantasanan tarkoitteen poistaminen	<i>-ttA-, -(i)stA-, -tA-, -i-, -O-, -A-</i>	pölyttää, suomustaa, kuoria, vesoa, ilmata
Instrumentatiiviset: kanta- sanan tarkoitteen avulla toi- miminen	<i>-(i)ttA-, -Oit-, -(i)stA-, -tA-, -i-, -O-, -itse-, -A-</i>	puukottaa, pensselöidä, savustaa, keihästää, nokkia, vihtoa, nauhata, harjata
Direktionaaliset: kanta- sanan tarkoittamaan paikkaan tai tilaan saattaminen	<i>-(i)ttA-, -Oit-, -A-</i>	nauhoittaa, piilottaa, varastoida, kuopata

Kuvioiksi kutsutaan kaikkia muita tutkimusraportissa käytettyjä havainnollistamiskeinoja paitsi taulukoita, asetelmia ja kuvia (esim. valokuvia). Taulukot ovat kuvioita tarkempia, kuviot puolestaan taulukoita ilmaisevampia. Kuvioon ei kuitenkaan ole mahdollista sisällyttää yhtä paljon ja yhtä täsmällistä informaatiota kuin taulukkoon. Kuviot sopivat hyvin vertailuihin sekä pääpiirteittäisen muutoksen ja ajallisen kehityksen kuvaamiseen. Kuvioitakaan ei saa kuormittaa liialla informaatiolla. Rinnakkaiskuviot ovat samankokoisia. Kuvioden on oltava niin siististi piirrettyjä, että ne pienennettyinäkin säilyvät ulkoasultaan selkeinä.

KUVIO 11. Lauseiden korrekcius. R1–R3. Tehtävä 1.

4.2 Litteraatit

Jos tutkimuksen aineistona on puhetta tai keskusteluja, aineistoa analysoidaan ja havainnollistetaan litteroimalla. Litterointitapa valitaan tutkimuksen tavoitteiden mukaan. Perinteisesti puhutun kielen tutkimuksessa on käytetty suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta (SUT). Tämän tarkekirjoitustavan mukaisia litteraatteja tehdään tavallisesti joko puolikarkealla tai karkealla tarkkuudella. Tarkekirjoituksesta laaditun erillisen ohjeen voi saada tutkielman ohjaajalta.

Keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa käytetään puolestaan omaa keskusteluanalyttistä tarkekirjoitusta. Se soveltuu paremmin tutkimuksiin, jossa huomio kohdistuu vuorovaikutukseen ja sen rakentumiseen. Suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta taas käytetään, kun pyritään mahdollisimman tarkkan ääntämisen merkitsemiseen. Keskusteluanalyysin tarkekirjoituksesta voi katsoa ohjeita esimerkiksi Keskusteluanalyysin perusteet -kirjasta. Seuraava esimerkki keskusteluanalyttisestä tarkekirjoituksesta on Katri Priikin väitöskirjasta *Hän, se, tää vai toi?* Vuorovaikutussosiolingvistinen tutkimus henkilöviittauksista Kaakkois-Satakunnan nykypuhekielessä (2017).

(9) (Sapu-187)

20 Marja: sää kysyt nys sit vissiin siltä
 21 äitiltä viäl sitt_et [sää kehtaak ↑kysyä,
 22 A-L: [h h
 23 mitä kysyä,
 24 Marja: kysyä (e)ttä (.) Marj(a) kysy ny että mitä se
 25 äiti sanoo nyk [kun ne' .hh
 26 ( ): [.nhh
 -> A-L: niim mut hä:n sano et se sano että ekkö sää (.)
 28 ikinä usko' .
 29 Marja: jaaha.

4.3 Kartat

Karttoja käytetään esimerkiksi kuvaamaan käsiteltyjen kielenilmiöiden maantieteellistä levikkiä. Selkeästi hahmottuvat levikkialueet saattavat nostaa esiin ongelmia, joita ei ehkä muuten huomaisikaan. Samoin kuin taulukoita ja kuvioita, myös karttaa on muistettava tekstissä kommentoida.

Karttapohjana käytetään yleensä A4-kokoista Suomen karttaa, johon pitäjännimet on merkitty lyhentein, tai vastaavaa nimetöntä karttaa. Tehtävän luonteen mukaisesti voi yhtä hyvin käyttää toisenlaisia, alueellisesti suppeampia tai laajempia tai mittakaavaltaan erilaisia karttoja. Digitaalista Suomen pohjakarttaa, johon on merkitty vanha kuntakohtainen jako, voi kysyä Lauseopin arkistosta, ja sitä voi muokata omiin tarpeisiin sopivaksi. Käytön yhteydessä on aina mainittava aineiston alkuperäislähde (©Maanmittauslaitos). Muita mahdollisia karttoja on esimerkiksi Maanmittauslaitoksen www-sivuilla. Kaikki Maanmittauslaitoksen kartat eivät ole kuitenkaan maksuttomia, ja niitä käyttäessään on aina varmistettava erikseen, että niitä saa käyttää julkisesti. Lisäksi tällöinkin on huolehdittava, että aineiston alkuperäislähde tulee mainittua erikseen.

Karttamerkkien käyttö riippuu tehtävän laadusta. Yleensä kutakin tapausta tai luokiteltavaa yksikköä vastaa oma merkkinsä. Merkit piirretään digitaaliseen pohjakarttaan soveltuvalla kuvankäsittely- tai piirrosohjelmalla; muihin pohjakarttoihin merkit tulee piirtää siististi tussilla. Apuna voi käyttää erilaisia merkkejä sisältävää mallikkoa. Samanlaisten merkkien tulee olla samankokoisia. Merkkien valinnassa noudatetaan yhtenäistä järjestelmää, niin että samantapaiset merkit kuvaavat samantapaisia asioita.

Kartat numeroidaan ja karttamerkit selitetään. Kartoitustekniikkaan opastavat Martti Haavion ja Matti Sarmelan aihetta käsittelevät Virittäjän artikkelit vuosilta 1939 ja 1965. Samoin oppimismielessä kannattaa vilkaista Suomen kansankulttuurin kartastoa ja Euroopan kielikartastoa. Mallikkaita karttoja sisältyy lisäksi moniin suomen kielen erillistutkimuksiin, esimerkiksi Veikko Ruoppilan teokseen Kalevala ja kansankieli (SKS 1967).

5 Tekstin viimeistely

5.1 Tieteelliset konventiot

Tieteellinen kirjoittaminen on konventionaalista eli sopimuksenvaraista. Sopimukset koskevat tekstin rakennetta, merkintätapoja, tyyliä ja kieltä. Osa konventioista on universaaleja, osa kulttuurisidonnaisia, osa alakohtaisia. Konventioiden noudattaminen helpottaa sekä kirjoittajan että lukijan työtä ja edistää vuorovaikutusta.

Kun tutkielman asiasisältö alkaa olla kunnossa, teksti tulee toimittaa sujuvaksi ja oman alan tieteellisen **tyylin** konventioita noudattavaksi. Tutkielmatekstin tulee olla selvää, johdonmukaista ja yksiselitteistä. Lukijaystävällinen teksti sisältää myös vihjeitä ja merkkejä tekstin etenemisestä eli niin kutsuttua metatekstiä.

Hyvä tieteellinen tyyli on

- yleiskielistä
- selvää ja koherenttia
- staattista ja abstraktia, mutta samalla havainnollista
- tiivistä
- objektiivista
- johdonmukaista.

Tieteellisen tutkimuksen ihanne on objektiivisuus. Tätä on haluttu korostaa myös siten, että **persoonaa** yleensä häivytetään: se voidaan tehdä käyttämällä passiivia tai nollapersoonaa. Monesti etäännytetty ilmaisu on kuitenkin jäykkää, mutkikasta ja helposti myös epätarkkaa. Passiivi on siitä hankala verbimuoto, että se voi viitata yhtä hyvin kirjoittajaan itseensä, muihin tutkijoihin kuin myös yleiseen tietoon. Passiivi voi jättää epäselväksi, kuka oikeastaan tarkastelee ja tekee, esimerkiksi

Aineiston esimerkkilause 38 selitetään Itkonen (1976: 179) mukaan seuraavasti: – –

Kuka selittää? Itkonen (joka ei ole käsitelty kyseisiä esimerkkilauseita) vai kirjoittaja (jonka oman aineiston esimerkeistä on kyse) vai jotkut muut ihmiset (tutkijakollegat?), ihmiset yleisesti?

Kirjoittaja voi käyttää myös yksikön ensimmäistä persoonaa, mikä onkin alkanut yleistyä. Ensimmäistä persoonaa voi käyttää, kun on kysymys kirjoittajan omista metodisista ratkaisuista, esimerkiksi *Käytän omassa työssäni termiä nollapersoonaa*. Monikon ensimmäistä persoonaa ei saa käyttää muuta kuin silloin, kun kirjoittajia on useita.

Tutkimuksessa käytettävistä **aikamuodoista** ei ole olemassa tarkkoja ohjeita, ja eri tieteenalojen käytänteet ovat tässä suhteessa erilaisia. Luonnontieteilijät esimerkiksi käyttävät imperfektiä kuvatessaan suorittamansa empiirisen kokeen kulkua. Humanistien tarkastelemat ilmiöt kuitenkin ovat harvoin niin kertaluonteisia, että niitä nimenomaan pitäisi kuvata menneen ajan aikamuotoa käyttäen. Kielitieteilijät tutkivat yleensä olemassa olevia ja pysyviä ilmiöitä. Preesens (ja joskus myös perfekti) on siten suositeltava kielitieteellisen tutkimuksen aikamuoto. Se käy termien selityksiin, yleisluonteisiin väittämiin tai määritelmiin, joilla on jatkuva ja yleinen pätevyys. Kielitieteellisessä tutkimuksessa preesens sopii myös aineiston analyysiin ja tulosten sekä päätelmien esittämiseen. Preesensia käytetään myös teorian esittelyyn ja teoriasta johdettujen väittämien ja oletusten ilmaisemiseen. Taulukoita ja kuvioita yms. kommentoitaessa käytetään preesensia, samoin kuin silloin, kun viitataan muiden tutkijoiden kirjallisiin esityksiin. Imperfekti käy tilanteisiin, joissa kirjoittaja kertoo jostakin työn vaiheesta, esimerkiksi esittelee johdannossa oman tutkimuksensa kulkua (mitä ja miten tehtiin). Seuraavassa esimerkissä on käytetty preesensia ja imperfektiä luontevasti (Heikkinen–Hiidenmaa–Tiililä 2000, 10–11):

Hankkeen lähtökohtana oli tutkia julkisen hallinnon tekstejä kontekstissaan sekä selvittää kielen ja työn suhdetta. Yhteistyökumppaneiksi saatiin Helsingin kaupungin virastot. Monipuolisinta yhteistyö oli opetusviraston kanssa, josta hankittiin tekstiaineiston lisäksi muita tietoja työoloista. Virastossa tehtiin kysely ja virkahenkilöitä haastateltiin. – Kirjassa esiteltävä tutkimus on pääosin laadullista, vaikka näytämmekin joitakin suuntaa antavia laskelmia virkakielen tyypillisyyksistä, sen rekisteripiirteistä. – Nojajamme kriittisen (kielen)tutkimuksen traditioon siinä, että valitsimme tutkittavaksi tekstejä, joilla on merkitystä ihmisen arjessa ja yleisemmin yhteiskunnassa.

5.2 Tekstin muotoilu

Oppiaineen gradupohjassa tutkielman **muotoseikat** ovat valmiina. Tutkielma pitää kirjoittaa Wordtekstinkäsittelyohjelmalla, jotta sen sähköinen arkistointi onnistuu (ks. tarkemmat ohjeet Wordin [asentamisesta](#) ja [UTU-gradusta](#)). Tutkielmassa käytetään A4-kokoista pystysivua ja 12 pisteen fonttia. Kirjasinlajiksi suosituksena on Arial, Times New Roman tai vastaava asiallinen ja luettava fontti. Sivun kaikille reunoille jätetään 2 cm:n levyinen marginaali. Rivinvälin tulisi olla 1 ½. Kappalejako osoitetaan tyhjällä rivillä.

Tutkielman alkuun tulee sisällysluettelo ja loppuun käytettyjen lähteiden luettelo. Sisällysluettelon alakohdat merkitään väliotsikoiksi tekstiin. Alalukujen jaksottelun pitää olla symmetrinen: jos on alaluku 2.1, niin on myös alaluku 2.2. Otsikoiden ja numeroinnin on tekstissä oltava samat kuin sisällysluettelossa. Jos kirjoittaa tekstiä heti pääluvun alle (mikä on sallittua), on pidettävä huolta, että teksti tosiaan koskee koko lukua ja että lukuun johdettava osuus on alalukuja suppeampi (alle sivun).

Otsikot erotetaan tekstistä selvästi. Pääotsikko tulee aina uuden sivun alkuun ja sen jälkeen tulee kaksi tyhjää riviä. Ensimmäisen tason alaotsikoiden edelle jätetään kaksi riviä tyhjää ja otsikon ja tekstin väliin yksi rivi. Toisen tason alaotsikon edellä on yksi tyhjä rivi, ja teksti alkaa heti otsikon jälkeen seuraavalta riviltä. Otsikoita ei alleviivata, eikä myöskään ole tarpeellista korostaa niitä muulla tavalla (lihavoinnilla tms.). Otsikot alkavat vasemmasta marginaalista. Sivut numeroidaan sisällysluettelosta alkaen lähdeluettelon loppuun. Sisällysluettelosivulle numeroa ei merkitä näkyviin. Mahdolliset liitteet on syytä nimetä ja numeroida. Jos liitesivuja on paljon, voi niillä käyttää erillistä sivunumerointia. Sivunumeron paikkaa ei ole määrätty; usein käytetty paikka on oikea alareuna.

Tutkielman luvut numeroidaan seuraavan periaatteen mukaisesti:

2 Pääluke

2.1 Alaluku

2.2 Alaluku

Luvun numeron perään voi halutessaan merkitä pisteen tai jättää sen pois. Tärkeää on noudattaa valitsemaansa merkintätapaa johdonmukaisesti: siis jos luvun *2. Pääluke* numeron jäljessä on piste, tulee piste merkitä myös luvun *2.2. Alaluku* numeron jälkeen.

Lukujen jaottelun tulee olla symmetrinen: jos pääluvulla on alalukuja, niitä täytyy olla vähintään kaksi. Tutkielman laajuisen tekstin rakenne pysyy selkeänä, kun lukuja on enintään kolmen tasoisia (esim. 2.2.2). Kandidaatintutkielmassa riittää usein kaksikin tasoa. Ensimmäinen pääluke on tavallisesti nimeltään *Johdanto* ja viimeinen *Lopuksi*, *Päätäntö* tai *Päätelmät*. Otsikoissa ei käytetä sanaa *luku*, esimerkiksi *Loppuluku* tai *Teorialuku*.

Tutkielman alkuun, kansilehden jälkeen, tulee omaksi sivukseen todistus Turnitin-plagiaatintunnistuksesta. Sen jälkeen tulee työn tiivistelmäsiivu (ks. oppiaineen [gradupohja](#)). Tutkielman varsinaisella ensimmäisellä sivulla on sisällysluettelo. Se otsikoidaan *Sisällys* – ei siis *Sisällysluettelo* eikä *Dispositio*. Myös lähdeluettelo tulee otsikoida ilman *luettelo*-sanaa. Sisällysluettelossa ei ole syytä käyttää erityisiä muotoiluja, vaan sisennys (ja mahdollisesti päälukujen kirjoittaminen isommalla kirjaskoolla) riittää erottamaan eritasoiset luvut. Sisällyksessä käytetään samaa fonttia ja kirjaskokoa kuin tekstissäkin. Riviväliksi suositus on 1,5, mutta tärkeintä on, että sisällys on asiallisen näköinen ja mahtuu siististi yhdelle tai kahdelle sivulle. Oppiaineen gradupohja luo sisällyksen automaattisesti.

Tarkastelun kohteena ovat kielenainekset, kuten äänneet, johtimet, päätteet, tunnukset, vartalot, sanat tai sanaliitot, kursivoidaan. Kokonaisia lauseita ei yleensä kursivoida, mutta yhtenäiset esimerkkiluettelot sisennetään muusta tekstistä, kirjoitetaan tiheämmällä rivivälillä ja numeroidaan. Kun esimerkit tai sitaatit on sisennetty, ei niissä tarvita lainausmerkkejä. Esimerkkejä:

(8) Koska Tekiä on sen hyväntahtoisesti meille lähettänyt, ja se myös on entistä etusampi, niin luulemme lukiain kans huvituksella sitä tutkivan, entisen rinnalla, ja panemme sen tähän Lehteen. (OWS 1829, nro 29.)

(9) Se keino autti, ja nyt mentiin semmoista pohtia, että paraiksi lentävä lintu olisi rinnalla pysynyt. (OWS 1832, nro 36.)

(10) – – ett' ei kukaan hänen laitoksiansa huomaitisi, eikä istukkeensa ihanuutta ihmettelisi, jos ei hän asettelisi halvempia kallisten kasvujen väliin, rumempia ruusuen rinnalle. (SSW 1841, nro 13.)

Virkkeen alussa yksittäinen merkki (ääne, grafeemi jne.), johdin, enkliitti tms. on syytä kirjoittaa pienaakkosin. Kokonainen sana sen sijaan voidaan aloittaa myös versaalilla. Esimerkkejä:

t:n heikon asteen vastineena on – –

-ns-suffiksi esiintyy nominatiivissa vain yhdellä informantilla

-kAAAn-liite on syntynyt vanhoissa länsimurteissa.

*Kyöpel*i tarkoittaa muun muassa 'pirua'.

Viimeisestä esimerkistä käy lisäksi ilmi, että merkityksenselitykset pannaan kielitieteelliselle esitykselle ominaiseen tapaan puolilainausmerkkeihin. Varsinaisen selittävän tekstin tehokeinona kursivointia, lihavoitua tai harvennusta tulee käyttää vain harkiten ja säästeliäästi.

Kirjallisuus- eli lähdeluettelosta tulee löytyä kaikki teokset, joihin tutkielmassa on viitattu. Vastavasti tutkielmatekstistä tulee löytyä viittaus kaikkiin lähdeluettelossa mainittuihin teoksiin. Lähdeluettelo muotoillaan yleensä rivivälillä 1, tasaamalla teksti vasempaan reunaan ja jättämällä lähteiden väliin yksi tyhjä rivi. Lähteet voi erottaa toisistaan myös käyttämällä niin sanottua riippuvaa sisennystä, jossa kunkin lähdetekoksen tietojen ensimmäinen rivi alkaa marginaalista ja seuraavat rivit 1–2 cm sisennettynä. Riippuvaa sisennystä käytettäessä ei lähteiden väliin jätetä tyhjiä rivejä.

6 Kirjallisuutta opinnäytetyön tekemisen avuksi

Eco, Umberto 1995. *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*. 3. painos. Käänt. Pia Mänttari. Vastapaino, Tampere.

Ekholm, Kai – Heinisuo, Rami 2001. *Tee gradu! Verkkoajan tutkielmantekijän opas*. Kirjastopalvelu, Helsinki.

Hakala, Juha 2017. *Tulevan maisterin graduopas*. Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15., uudistettu painos. Tammi, Helsinki.

Hurtta, Heikki – Peltola, Tapio 1997. *Tutkielmantekijän opas*. 2., uud. p. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.

Kinnunen, Merja – Löytty, Olli (toim.) 2002. *Tieteellinen kirjoittaminen*. Vastapaino, Tampere.

Kniivilä, Sonja – Lindblom-Yläne, Sari – Mäntynen, Anne 2007. *Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen*. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki.

Mäkinen, Olli 2005. *Tieteellisen kirjoittamisen ABC*. Tammi, Helsinki.

Svinhufvud, Kimmo 2010. *Gradutakuu*. Tammi, Helsinki.